

**REPUBLIKA CRNA GORA
MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE**

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

OPŠTA GIMNAZIJA

OBAVEZNI IZBORNI PREDMETI

predmetni programi

KOMUNIKOLOGIJA
obavezni izborni predmet
I razred opšte gimnazije

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA**OBAVEZNI IZBORNI PREDMET****NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA****KOMUNIKOLOGIJA****2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA****a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa**

Izborni predmet **komunikologija** predviđen je u prvom razredu opšte gimnazije sa 35 časova.

Naglasak predmeta komunikologija je na praktičnom, iskustvenom izučavanju i usvajanju komunikacijskih vještina, vezano za razne vrste i nivoe komunikacije zanimljive i bitne za uzrast učenika/ca prvog razreda gimnazije. Ovaj predmet je najbolje izučavati kroz vježbe koje podrazumijevaju lični rad i interaktivni rad - rad u parovima i grupama, kako ovaj program i predviđa.

b) Broj časova po razredima i oblicima nastave

Razred	Oblici nastave	
	Teorijski i drugi oblici nastave za sve učenike/ce u obrazovnoj grupi	Vježbe i drugi oblici nastave kod kojih se obrazovna grupa dijeli na više manjih grupa
I	13	22

S obzirom na prirodu predmeta, njegove sadržaje i načine izvođenja nastave, koji se zasnivaju na vježbama, samoposmatranju i zaključivanju, to se u ovoj oblasti ne može potpuno precizno odrediti odnos broja časova.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Opšti cilj izbornog predmeta **komunikologija** je da na zanimljiv i sistematizovan način omogući učenicima/ama usvajanje osnovnih znanja i vještina iz oblasti komunikacija koje su im neophodne u svim oblastima života. Opšti ciljevi ovog predmetnog programa mogu se grupisati u dva područja:

- a) znanje i razumijevanje;
- b) komunikacijske vještine.

a) Učenik/ca treba da poznaje i razumije:

- osnovne pojmove komunikacionog procesa – pošiljalac, komunikacioni kanal, primalac, poruka, znak;
- načela funkcionalne komunikacije;
- vrste komunikacije;
- elemente i osobine kultivisanog govora;
- osnove kulture dijaloga;
- značaj neverbalne komunikacije;
- pravila lijepog ponašanja (bonton) u posrednoj i neposrednoj komunikaciji;
- dinamiku konflikta;
- uticaj opažanja, osjećanja i predrasuda u dinamici konflikata;
- značaj nenasilne komunikacije.

b) Učenik/ca treba da bude sposoban/a da:

- stekne naviku rada na sebi radi unaprijeđivanja vještina komunikacije;
- prepoznaje sopstvene osobine važne za saradnju sa okolinom;
- koristi tehniku aktivnog slušanja;
- poštuje osnove kulture dijaloga pri debatovanju;
- formuliše argumente;
- održi govor na zadatu temu;
- postavlja kvalitetna pitanja;
- koristi tehnike suočavanja sa tremom;
- tumači osnovne neverbalne znake;
- koristi pravila lijepog ponašanja u posrednoj i neposrednoj komunikaciji;
- prepoznaje sopstvena opažanja, osjećanja i predrasude u konfliktnim situacijama;
- koristi tehnike nenasilnog govora.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

1. TEMA: KOMUNIKACIJA – OSNOVNI POJMOVI			
Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
Učenik/ca treba da: - poznaje osnovne elemente komunikacionog procesa, - objašnjava načela funkcionalne komunikacije, - analizira osobine uspješne i neuspješne komunikacije, - navodi vrste komunikacije.	Učenici/e: - analiziraju u malim grupama, a zatim prezentuju principe funkcionalne i nefunkcionalne komunikacije, ¹⁾ - prave pano koji ostaje u učionici - <i>Da bismo se dobro razumjeli...</i>	Komunikacija; učesnici u komunikacionom procesu; principi uspješne komunikacije.	Psihologija: osoba u socijalnoj interakciji.
Učenik/ca treba da: - prepoznaje i pravi uvid u lični kapacitet za adekvatnu komunikaciju, - iskustveno dolazi do zaključka o sopstvenim sposobnostima za timski rad, - razumije važnost slušanja sagovornika, - usvaja tehniku aktivnog slušanja.	Učenici/e: - učestvuju u vježbi timskog rada, - individualno rade i analiziraju upitnik o osobinama timskog rada, ²⁾ - učestvuju u radionici <i>Koliko se slušamo?</i> ³⁾	Lična komunikativnost; timski rad; aktivno slušanje.	Sociologija: društvena interakcija.

Didaktičke preporuke

- 1) Učenici/e se podijele u male grupe i dā im se instrukcija da sami/e razmisle i zabilježe šta u komunikaciji olakšava razumijevanje, šta podstiče razumijevanje i kako treba nastupiti da bi nas druga strana dobro shvatila. Dok učnici/e prezentuju, nastavnik/ca zapisuje na posebnom panou, tj. pravi listu principa uspješne komunikacije, i dodaje i objašnjava ono što smatra da je važno. Učenici/e ostaju u malim grupama i zadaje im se novi zadatak – da razmisle o situacijama u kojima su se sami/e nalazili/e, kada nijesu bili shvaćeni/e ili kad oni/e nekoga nijesu razumjeli/e, dakle, kada je komunikacija bila neuspješna. Zadatak grupe je da prezentuje šta po njihovom mišljenju može da ometa dobru komunikaciju. Nastavnik/ca, dok ih oni/e prezentuju, ponovo zapisuje njihove odgovore i pravi listu osobina koje ometaju razumijevanje među sagovornicima, dopunjava je i objašnjava.
- 2) Uputstvo za radionicu i upitnik o osobinama timskog rada nalazi se u Dodatku ovog programa.
- 3) Uputstvo za voditelja radionice nalazi se u Dodatku ovog programa.

2. TEMA: VERBALNA KOMUNIKACIJA			
Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznaje značaj korišćenja pravilnog, književnog jezika, - prepoznaje situacije u kojima je neophodna upotreba književnog govora, kao i one u kojima je moguće koristiti žargonski govor, - nabraja i objašnjava osobine dobrog, kultivisanog govora. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - navode primjere korišćenja književnog i žargonskog jezika (u školi i kod kuće),¹⁾ - analiziraju zadate životne situacije i prepoznaju funkcionalnost govora.²⁾ 	Književni jezik; kultura govora; kultivisani govor.	<p>Maternji jezik i književnost: književni jezik, pravopis.</p> <p>Psihologija: komunikacija.</p> <p>Sociologija: društvena interakcija.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - objašnjava osnovne funkcije retorike, - poznaje i objašnjava pojmove - <i>cilj govora</i> i <i>argumenti</i>, - umije da formuliše argumente i cilj govora, - navodi oblike izlaganja, - analizira prednosti mogućih oblika izlaganja, - usvaja i koristi tehnike postavljanja pitanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitaju znamenite govore, - vježbaju formulisane argumenata,³⁾ - pripremaju sopstvene govore na zadatu temu za debatu,⁴⁾ - samostalno traže podatke u literaturi, na Internetu, - vježbaju postavljanje pitanja,⁴⁾ - debatuju, uz dogovorena pravila.⁴⁾ 	Retorika; argument; cilj govora; postavljanje pitanja; debata.	<p>Maternji jezik i književnost: govorništvo.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje pojmove strah i trema, - usvaja i koristi načine suočavanja sa tremom. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvuju u radionici o strahu⁵⁾ s ciljem da: <ul style="list-style-type: none"> * prepoznaju sopstvene načine reagovanja u opasnim situacijama, * razlikuju realne i nerealne strahove, * predlažu svoje načine suočavanja sa tremom. 	Strah; trema; samokontrola.	<p>Psihologija: emocije.</p>

Didaktičke preporuke

- 1) Učenici/e u malim grupama navode primjere razgovora kod kuće - sa porodicom, svojim prijateljima, u školi – sa drugarima, nastavnicima/ama. Nakon prezentovanja grupnog rada, razred donosi zaključak o tome kada i gdje se može koristiti žargon, a kada je neophodno upotrebljavati književni jezik.
- 2) Nastavnik/ca pripremi pisane dijaloge ili video-snimke javnih govora u kojima je očigledna (ne)funcionalna upotreba jezika. Na ovaj način uvodi učenike/ce u diskusiju o upotrebi književnog govora u medijima i u svim oblicima javnog života.
- 3) Nastavnik/ca pripremi listiće sa ispisanim temama za debatovanje u afirmativnom i negativnom obliku. Teme bi trebalo da budu aktuelne, pogodne za debatu i bliske učenicima/ama. Svaki/a učenik/ca izvlači po jednu listicu, tako da se u odjeljenju formiraju parovi učenika/ca koji imaju istu temu, jedno u afirmativnom, jedno u negativnom obliku. Nakon kratkog nastavnikovog/icinog izlaganja o pravilima formulisanja argumenata, učenici/e dobijaju zadatke za vježbu. Individualni zadaci za sve su da smisle argumente kojima bi odbranili/e svoju tezu. Zatim, jedan po jedan, parovi izlaze pred odjeljenje i objašnjavaju svoje argumente. Učenicima/ama se savjetuje da zapišu opozicione argumente. Zadatak za rad kod kuće je da dopune svoje argumente podacima koje će potražiti u literaturi, na Internetu, u intervjuisanju stručnjaka iz oblasti kojom se bave.
- 4) Nakon uvodnog izlaganja o pravilima formulisanja i postavljanja pitanja, učenici/e imaju zadatak da dopune sopstvene argumente i da smisle kvalitetna pitanja za sagovornika. Nakon toga, učenicima/ama se odredi forma kratke debate koju će voditi u parovima (prijedlog: A izlaže – 2 minuta; B pita A – 1 minut; B izlaže – 2 minuta; A zaključuje – 1 minut; B zaključuje – 1 minut).
- 5) Uputstvo za voditelja radionice nalazi se u Dodatku.

3. TEMA: NEVERBALNA KOMUNIKACIJA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definiše neverbalnu komunikaciju, - nabraja i objašnjava vrste neverbalne komunikacije, - uočava značaj stava, izgleda, pogleda sagovornika, - poznaje značenje različitih gestova u toku govorne komunikacije, - definiše i analizira ulogu i značaj prostornog i vremenskog komuniciranja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvuju u neverbalnoj vježbi u kojoj sa svojim parom obavljaju određeni zadatak, a sporazumijevaju se samo pokretima i pogledima,¹⁾ - učestvuju u vježbi prepoznavanja osjećanja kroz način izražavanja i tjelesni stav,²⁾ - sami/e traže i ispituju u literaturi i na Internetu materijal o neverbalnoj komunikaciji na poslu, među partnerima, u različitim kulturama.³⁾ 	<p>Neverbalna komunikacija; govor tijela; gestovi; pogledi; način govora; odijevanje, izgled; prostorna komunikacija; vremenska komunikacija.</p>	<p>Psihologija: komunikacija.</p> <p>Sociologija: društvena interakcija.</p>

Didaktičke preporuke

- 1) Grupa se podijeli u parove. Učenici/e imaju zadatak da svom partneru iskažu osjećanja koja im je zadao/la nastavnik/ca (na primjer: „Sada ste tužni“, „Sada ste ljuti“ itd.), ali da pritom mogu izgovarati samo brojeve. Nakon 5 minuta parovi zamijene uloge. Učenici/e ostaju u istim parovima, stoje leđa uz leđa, jedan zauzima različite položaje tijela, a drugi pogađa kako se ovaj pritom osjeća.
- 2) Podjela u dvije grupe. Obje grupe stoje u vrsti jedna naspram druge, tako da svaka osoba iz jedne grupe ima svog para iz druge. Parovi stoje sa ispruženim rukama ispred sebe, ali tako da im se dlanovi ne dodiruju, već da postoji određeni mali prostor između njih. Uputstvo: "Ovo je neverbalna vježba. Zadatak svakoga je da dođe do svog zida (tvoj zid je onaj u koji trenutno gledaš), ali tako da razmak između tvojih dlanova i dlanova tvoga para uvijek treba da bude isti. Imate 10 minuta."
- 3) Tri grupe učenika/ca od nastavnika/ce dobijaju zadatak da za sljedeći čas donesu štampani materijal sa Interneta, knjige, časopise u kojima se govori o značenju različitih vrsta neverbalnih znakova. Jedna grupa dobija zaduženje da pronađe o neverbalnoj komunikaciji u poslovnim odnosima, druga u ljubavnim, a treća o razlikama neverbalnih znakova u različitim kulturama.

4. TEMA: BONTON			
Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - objašnjava značenje i značaj bontona, - razumije i potkrijepljuje primjerima promjenljivost bontona kroz istoriju, - usvaja naviku da čita bonton i da koristi pravila lijepog ponašanja. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostalno traže i donose na nastavu pisani materijal o pravilima lijepog ponašanja – iz literature, sa Interneta,¹⁾ - smišljaju i glume svakodnevne situacije poštovanja i nepoštovanja bontona,²⁾ - posjećuju školski restoran ili kulturnu manifestaciju u gradu, - prave zidne novine za školski hol: <i>Bonton</i>. 	Bonton.	<p>Sociologija: društvena interakcija; kultura.</p>

Didaktičke preporuke

- 1) Na uvodnom času na kojem se razgovara o značenju, značaju i istorijatu bontona, nastavnik/ca podijeli učenike/ce u grupe. Zadaci za grupe su da za sljedeći čas donesu što više materijala o pojedinim aspektima bontona. Prijedlog: 1. odjevanje, higijena, ponašanje u kući; 2. ponašanje u školi, restoranu, hotelu, na javnim mjestima; 3. pravila predstavljanja, ponašanje domaćina, bonton u stranim zemljama; 4. ples, proslave, ona i on; 5. poslovni bonton – tačnost, izražavanje, komplimenti, pokloni.
- 2) Podijeljeni u male grupe, učenici/e iščitavaju materijal koji su donijeli/e, a zatim osmišljavaju životnu situaciju kojom će da odslikaju ponašanje koje jeste i koje nije u skladu sa bantomom. Učenici/e podijele uloge i pred razredom odglume situacije koje su osmislili/e.

5. TEMA: POSREDNA KOMUNIKACIJA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
Učenik/ca treba da: - poznaje oblike neposrednog komuniciranja, - poznaje i koristi pravila komuniciranja u posrednoj komunikaciji.	Učenici/e: - samostalno traže i donose na nastavu pisani materijal o pravilima lijepog ponašanja – iz literature, sa Interneta, - rade u parovima i koriste pravila lijepog ponašanja u posrednoj komunikaciji, - posjećuju poslovnog menadžera i intervjuišu o važnosti poznavanja i poštovanja bontona u poslovnoj komunikaciji, - prave dodatak zidnim novinama: <i>Bonton u neposrednoj komunikaciji.</i>	Poslovni bonton; pisma, čestitke; telefon; Internet.	Sociologija: društvena interakcija; kultura.

Didaktičke preporuke

- 1) Nastavnik/ca podijeli učenike/ce u parove i podijeli listice sa opisom uloge koju će svako imati u ovoj vježbi. Nastavnik/ca odabira uloge shodno onome što smatra da je za učenike/ce interesantno i realistično, a situacije bi trebalo da budu formalne. Radi efektivnosti vježbe, predlaže se da se jedna strana ponaša u skladu sa bontonom, a druga da vježba kako bi reagovala u takvoj situaciji. Nakon desetak minuta mijenjaju uloge. Učenici/e vježbaju u parovima, a ako vrijeme dozvoljava i ukoliko žele, dijalog mogu da odigraju i pred odjeljenjem. Prijedlozi za parove: sekretarica i nervozna stranka na telefonu, direktor/ka firme odgovara na uvredljiv e-mail od svog poslovnog partnera, lijeni/a kolega/inica koji/a treba da vam završi posao, novinar/ka vas kao stručnjaka zove u emisiju, a vama se ne ide, roditelj vas zove kući da pravda djetetu časove itd.

6. TEMA: NESPORAZUMI I KREATIVNO RJEŠAVANJE KONFLIKATA			
Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacije
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznaje dinamiku konflikta i objašnjava uzroke nesporazuma u komunikaciji, - analizira faktore koji utiču na percepciju (doživljaj) i objašnjava relativnost lične percepcije, - objašnjava važnost prihvatanja različitih percepcija. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvuju u igrici <i>5 minuta tišine</i>,¹⁾ - posmatraju zadate crteže i uočavaju različitost u opažanju,²⁾ - čitaju i analiziraju priču o Crvenkapici pisanu iz vukovog ugla.³⁾ 	Konflikt; percepcija; osjećanja; potrebe, predrasude; nasilje; nenasilje.	<p>Psihologija: nesporazumi u komunikaciji.</p>
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje sopstvena osjećanja i potrebe i njihovu ulogu u dinamici konflikta, - razlikuje skrivena i manifestovana osjećanja i njihovu ulogu u konfliktima. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiziraju osjećanja koja se javljaju u konfliktnim situacijama ispunjavajući radni list <i>Kako moje srce kuca</i>,⁴⁾ - analiziraju skrivena i manifestovana osjećanja učestvujući u igrici <i>Santa leda</i>.⁴⁾ 		
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definiše i objašnjava predrasude i njihovu ulogu u dinamici konflikta, - razlikuje nasilno i nenasilno ponašanje. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učestvuju u „brainstorming“ aktivnosti i tako analiziraju pojam <i>nasilje</i>, - učestvuju u aktivnostima definisanja i prepoznavanja predrasuda.^{5) i 6)} 		
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristi tehnike nenasilnog rješavanja konflikata u komunikaciji. 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odigravaju konflikte koje imaju/su imali/e,⁷⁾ - vježbaju korišćenje nenasilnih metoda reagovanja u konfliktima.⁷⁾ 		

Didaktičke preporuke

- 1) Učenicima/ama se dā zadatak da se koncentrišu na zvukove van prostorije, a zatim na zvukove u prostoriji, u tišini. Nakon toga slijedi kratak razgovor. Cilj je da učenici/e prepoznaju da je svako imao različito opažanje, iako su svi bili u istoj prostoriji. U ovoj kratkoj vežbi će uvijek biti zvukova koje su neki čuli a neki nijesu, što slikovito predstavlja koliko se percepcija razlikuje i kod najjednostavnijih stvari.
- 2) Učenicima/ama se pokažu crteži (dati su u Dodatku) i od njih traži da daju brze asocijacije šta opažaju. Na zadatim crtežima se mogu vidjeti različite stvari, pa poređenje viđenog služi osvjetljavanju različitosti u percepciji.
- 3) Uputstvo i priča se nalaze u Dodatku.
- 4) Učenici/e individualno popunjavaju radni list *Kako moje srce kuca*, a zatim intervjušu četiri drugara o njihovim reakcijama. Poslije popunjavanja radnog lista sa učenicima/ama se diskutuje na temu različitih reakcija na konflikt: Koje su najčešće reakcije na konflikt? Zašto su baš te reakcije najčešće? Kako one utiču na dalji tok konflikta? Radni list *Kako moje srce kuca* nalazi se u Dodatku. Uputstvo za igricu *Santa leda* nalazi se u Dodatku.
- 5) Učenicima/ama se zada da individualno napišu nekoliko prvih asocijacija na zadate teme. Poslije svake teme, papiri sa ispisanim asocijacijama se zalijepu na pripremljenim panoima okačenim na zid, dok učenici/e pišu asocijacije na sljedeću temu. Nakon završenog pisanja svi odlaze do zida i u tišini čitaju ono što je napisano. Teme: ljudi, političari, Podgoričani, seljaci, profesori, narkomani, Amerikanci, izbjeglice, Albanci, policajci, Francuzi, odlični đaci. Nakon toga se sa njima vodi diskusija o porijeklu predrasuda, njihovoj opravdanosti i ulozi u konfliktnim situacijama.
- 6) Učenici/e se podijele u male grupe. Svako od učenika/ca ispriča ili opiše jedno iskustvo kada je neko prema njima nastupio sa predrasudama. Svaka osoba ima 5 minuta da ispriča svoju priču. Zatim svaki/a učenik/ca u malim grupama ispriča i opiše situaciju kada je on/ona nastupio/la prema nekoj osobi sa predrasudom. Nastavnik/ca ponudi da neko ispriča pred svima svoj doživljaj ako želi, a zatim započinje diskusiju vođenu pitanjima: Šta vam je bilo teže ispričati i doživjeti od te dvije situacije? Zašto? Kada se mijenjaju predrasude? Kako ste se kasnije ponašali/e u sličnim situacijama? Postoje li korisne predrasude?
- 7) Učenici/e se podijele u male grupe i dobiju zadatak da svako ispriča grupi neki svoj nedavni konflikt sa roditeljima, profesorom/icom, prijateljem/icom. Zatim grupe imaju zadatak da odaberu neki od tih konflikata, da međusobno podijele uloge i da odglume konflikt pred odjeljenjem. Nakon prezentacije svake grupe, nastavnik/ca od ostalih učenika/ca traži da prepoznaju nasilne postupke i rečenice koje su dovele do svađe, vrijeđanja i nerazumijevanja. Nastavnik/ca svim učenicima/ama prezentuje i objašnjava nenasilne vještine rješavanja konflikta i osnovne komponente nenasilnog govora. Za ovaj čas nastavnik/ca priprema plakate sa jasno prezentovanim nasilnim i nenasilnim postupcima i rečenicama, za vježbu učenicima/ama donosi radne listove *Vježba nenasilnog komuniciranja*. (Priloženo u Dodatku) Učenici/e popunjavaju radne listove *Vježba nenasilnog komuniciranja* individualno, a zatim svi zajedno čitaju i komentarišu. Učenici/e se vraćaju u male grupe, preuzimaju iste uloge u istim konfliktima i vježbaju kako bi problem rješavali/e nenasilnim vještinama. Da bi vježba bila efektivnija, nastavnik/ca im da instrukciju da vježbaju konflikt tako što će prvo jedna strana u konfliktu da koristi nenasilne vještine govora, a druga nasilne, a onda da promijene strane. Nakon vježbanja u malim grupama, učenici/e opet odigravaju konflikt pred ostalima uz korišćenje naučenih vještina.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Raspodjela časova po pojedinim dijelovima sadržaja i temama zavisi od interesovanja učenika/ca i dinamike rada. Prilikom podjele časova potrebno je voditi računa da pojedini dijelovi ne budu zastupljeni sa previše časova, odnosno – da se neki dio ne zanemari. Okvirni prijedlog za raspodjelu časova je dat u tabeli koja slijedi.

1. Komunikacija – osnovni pojmovi	8
2. Verbalna komunikacija	8
3. Neverbalna komunikacija	4
4. Bonton	4
5. Neposredna komunikacija	4
6. Nesporazumi i kreativno rješavanje konflikata	7

Aktivnosti koje su predložene u programu mogu biti zamijenjene drugim aktivnostima za koje nastavnik/ca smatra da će njima postići predviđene ciljeve, a koje će biti zanimljivije za đake i nastavniku/ci lakše za vođenje. Kriterijum za odabir aktivnosti je prvenstveno njihova dinamičnost i mogućnost da učenici/e kroz njih dožive što više ličnog iskustva, shvate kompleksnost komunikacijskog procesa i nauče da samostalno koriste literaturu o ovoj oblasti. Nastavnikova/cina uloga u ovom predmetu je da bude koordinator procesa učenja, a nikako predavač. Ovim planom nije predviđena izrada seminarskih radova, kao ni izvođenje projektne nastave, ali nastavnik/ca bi trebalo da bude senzibilan/a na interesovanja i potrebe učenika/ca i da im takvu nastavu tj. zadatke osmisli ukoliko ocijeni da je potrebno.

Rad u malim grupama. Program predmeta komunikologija predviđa veliki broj časova rada u malim grupama. S obzirom da je realno pretpostaviti da je ovo za učenike/ce nov način rada, nastavnik/ca bi trebalo da na prvim časovima objasni učenicima/ama izbor ove metode, njene ciljeve i pravila rada. Učenici/e i nastavnici/e su uglavnom nervozni/e, nemirni/e i osjećaju strah kad ulaze u novi razred i kada se upoznaju sa novim sadržajem. Pravog učenja nema dok učenici/e ne osjete slobodu da izražavaju svoje mišljenje, da sarađuju, da budu pozitivni/e i doprinose pozitivnoj atmosferi u grupi, da uvažavaju druge i sebe, da rizikuju. Zato je neophodno posvetiti malo vremena priči o kvalitetima načina rada koji će im omogućiti ne samo da uspješno uče predmet, već i da usvoje ili razviju neophodne društvene vještine.

Suština je da se kroz metode rada, a ne samo kroz sadržaje pruži mogućnost učenicima/ama da u toku nastave uče vještine kreativne, konstruktivne komunikacije, tj. da imaju slobodu da dijele ideje jedni sa drugima, da sarađuju, da nauče da tolerišu različitosti, da iskreno i s poštovanjem izražavaju slaganje i neslaganje. Nastavnik/ca bi takođe trebalo da **zajedno sa učenicima/ama** napravi listu pravila rada, koja važe za sve, kako bi ovi časovi bili što uspješniji i korisniji. Na primjer: „Prema svakome se odnosimo s poštovanjem (slušamo dok govori, ne prekidamo, ne radimo nešto drugo, ne smijemo se...)“; „Ne tolerišemo namjerno izrečene uvrede“; „Nikome nije dozvoljeno da ometa drugome proces učenja“; „Radimo na zadatku“ itd. Na prvom času, dok se učenici/e i nastavnik/ca ne upoznaju, svima će prijati da se druženje započne kroz neku zajedničku igru - npr. da se na zanimljiv način predstave (ime i osobina koja počinje istim slovom, ime i pokret, ime i nešto što volim da radim...). Na taj način svako kaže nešto o sebi (uključujući i nastavnika/cu), kontakt između učenika/ca i nastavnika/ce počinje od ličnog nivoa, atmosfera je opuštenija, vedrija i učenici/e dožive nastavnika/cu dijelom svoje grupe. Ovakve aktivnosti se mogu ponavljati periodično i ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Podjelu u grupe vrši nastavnik/ca, nastojeći da formira ujednačene grupe učenika/ca po polu, uspjehu i nacionalnosti - ukoliko smatra da je to bitan faktor u velikoj grupi. Ne bi trebalo uvažiti njihove zahtjeve da budu u svojim neformalnim grupama (najbolje drugarice/drugovi), jer im se na ovaj način pruža mogućnost da iskuse drugačiju situaciju, da sarađuju sa nekim ko im nije blizak, da se prilagođavaju drugačijim ljudima, što će im biti od koristi kasnije na fakultetu ili na poslu. Idealnom radnom grupom smatra se petočlana grupa. Rad u heterogenim grupama učenicima/ama otvara mogućnost da koriste jedni druge kao izvor znanja dok rade neki grupni zadatak. Kroz ovakav način rada pruža se takođe podrška interkulturalnom razumijevanju i toleranciji.

Može zvučati bespotrebno da se učenicima/ama srednje škole objašnjava kako da namjeste stolove i gdje da sjednu, ali to predstavlja njihovu pripremu za budući rad i način je da se uštedi velika količina vremena i energije u kasnijem radu. Nastavnik/ca bi trebalo sa učenicima/ama da se dogovori kako će stajati stolovi i gdje će koja grupa sjedjeti u toku časova grupnog rada. Članovi grupe treba da sjede okrenuti jedni prema drugima. Treba da im se kaže da će im na tim časovima prvo biti objašnjeni zadaci koje će raditi, tako da je potrebno da prvo pažljivo saslušaju, pa onda sjednu sa grupom i da pritom ponesu sve svoje stvari sa sobom, da ne bi kasnije bilo gužve po učionici i ometanja rada. Nakon toga će im biti dato vrijeme da čitaju tekstove, diskutuju o nekoj temi, pripreme zadatke i na kraju časa će oni prezentovati šta je koja grupa uradila. Učenici/e koji/e prezentuju rad bi trebalo da se mijenjaju svaki put.

Neophodno je napomenuti učenicima/ama da časovi rada u grupama neće biti časovi zabave, već ozbiljnog samostalnog rada na određenom zadatku. Da bi interaktivna nastava bila uspješna, učenicima/ama je neophodno više puta eksplicitno istaći šta se tačno od njih očekuje. Učenici/e sjedenje u grupama često shvate neformalnim, pa se tako i ponašaju.

Nakon svakog časa grupnog rada, nakon izlaganja predstavnika/ca grupa, nastavnik/ca bi trebalo da porazgovara sa učenicima/ama o **načinu rada** - da li su imali/e neke probleme, da li su se osjećali/e nelagodno, zbog čega, dopada li im se ovakav način rada...

Uobičajena struktura časa kada se radi u grupama:

1. kratko uvodno predavanje nastavnika/ce - objašnjenje teme,
2. podjela u grupe i davanje zadataka,
3. rad u grupama,
4. prezentacije,
5. diskusija,
6. evaluacija časa.

Radionice. Program predmeta komunikologija podrazumijeva da se nekoliko nastavnih jedinica obradi kroz radioničarski rad. Nastavnik/ca je u radionici u ulozi voditelja, a to od njega/nje zahtijeva posebnu pripremu i iskustvo u tom radu. Kao voditelj radionice nastavnik/ca:

- zajedno sa učenicima/ama definiše posebna pravila rada za vrijeme radionica (sjedenje u krugu, povjerljivost, „dalje“ itd.);
- temeljno priprema strukturu radionice;
- vodi radionicu, daje precizna uputstva za vježbe, facilitaciju, diskusiju, i kontroliše cijeli proces;
- prati tematski razvoj radionice;
- prati stanje energije i interesovanja u grupi;
- prati nivo uključenosti pojedinačnih članova grupe;
- dozvoljava svakom/svakoj učeniku/ci da učestvuje/podijeli sa grupom onoliko koliko to sam/a želi;
- posmatra način komunikacije unutar grupe, unutar tima i međusobno;
- ne nameće sopstvene stavove grupi, podstiče učenike/ce da iskažu svoje mišljenje;
- svojim ponašanjem, komentarima i ophođenjem njeguje kulturu dijaloga, poštovanje ličnosti, slobodu izražavanja i saosjećajnu komunikaciju.

Uobičajena struktura radionice

1. Uvodna igra
2. Kratak usmeni uvod, predstavljanje radne teme
3. Razrada teme (vježbe(i))
4. Evaluacija vježbe(i)
5. Evaluacija cjelokupne radionice
6. Završna igra

Obrada teme kroz radionicu obično traje najmanje dva školska časa.

6. STANDARDI ZNANJA

Tema	Zahtjev
1. KOMUNIKACIJA – OSNOVNI POJMOVI	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - osnovne elemente komunikacionog procesa; - pojmove: primalac, pošiljalac, poruka, znak; - načela funkcionalne komunikacije; - osobine uspješne komunikacije; - vrste komunikacije; - osobine bitne za timski rad; - tehniku aktivnog slušanja.
2. VERBALNA KOMUNIKACIJA	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - osobine književnog govora; - razlike u upotrebljavanju književnog jezika i žargona; - osobine dobrog, kultivisanog govora; - osnovne funkcije retorike; - osnovne oblike izlaganja; - pravila formulisanja argumenta i cilja govora; - tehniku postavljanja pitanja.
3. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - vrste neverbalne komunikacije; - uticaj neverbalnih znakova u retorici i svakodnevnoj komunikaciji; - tumačenje gestova, pokreta očima, tjelesnog stava, prostornih i vremenskih znakova.
4. BONTON	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - ulogu i značaj bontona; - istorijat pravila lijepog ponašanja; - osnovna pravila lijepog ponašanja u školi, kod kuće, na javnim mjestima.
5. NEPOSREDNA KOMUNIKACIJA	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - oblike neposrednog komuniciranja; - osnovna pravila lijepog ponašanja u neposrednoj komunikaciji.
6. NESPORAZUMI I KREATIVNO RJEŠAVANJE KONFLIKATA	Učenik/ca treba da zna: <ul style="list-style-type: none"> - uzroke nesporazuma u komunikaciji; - dinamiku konflikata; - uticaj percepcije na dinamiku konflikta; - osnovna osjećanja i potrebe; - uticaj osjećanja i potreba na dinamiku konflikta; - definiciju predrasuda; - uticaj predrasuda na dinamiku konflikata; - tehnike nenasilnog govora.

7. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA

Ocjenom se opisuje znanje i usvojene vještine učenika/ce. Znanje se provjerava najmanje jednom u svakom klasifikacionom periodu, a u ocjenu ulazi i nastavnikova/cina procjena:

- učestvovanja učenika/ce u radu grupe;
- saradnje u izradi grupnih zadataka;
- učestvovanja u diskusijama;
- usvojenosti vještina predviđenih operativnim ciljevima za svaku temu.

Ocjena se utvrđuje kroz usmenu provjeru znanja, praćenjem ponašanja, odnosa prema predmetu i prema radu na svakom času i procjenom kvaliteta produkata grupnog rada (panoi, izvještaji).

8. RESURSI ZA REALIZACIJU

8.1. Nastavna sredstva

NAZIV	OPIS	BROJ
Kompjuter		1
Video projektor		1
Muzički diskovi		5
Prazni diskovi (obični i DVD)		5+5

8.2. Literatura

1. Delakaza, B., Sartirana, L.: **Bonton 2000**, MAH, Beograd, 2001.
2. Flauer Č.: **Vodič kroz biznis komuniciranje**, samostalno izdanje, Beograd, 2001.
3. Gidens, E.: **Sociologija**, CID-Podgorica, Romanov-Banja Luka, 2001.
4. Mandić, T.: **Komunikologija – psihologija komunikacije**, Clio, Beograd, 2003.
5. Piz, B., Piz, A.: **Definitivni vodič kroz govor tela**, Mono&Manana, Beograd, 2005.

6. Rosenberg, B.M.: **We can work it out – Resolving Conflicts Peacefully and Powerfully**, Puddle Dancer Press, Encinitas, CA, 2003.
7. Stanojević, O., Avramović, S.: **Ars rhetorica – veština besedništva**, JP Službeni list SCG, Beograd, 2003.
8. Vukosavljević, N.: **Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima**, Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo, 2000.
(www.berghof-center.org/publications/cna/cna-prirucnik.pdf)
9. Zelmanović, Đ.: **Ilustrirani bonton & protokol**, Mladinska knjiga Ljubljana, Zagreb, 1986.

9. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Komunikologiju može predavati nastavnik/ca koji/a ima završene studije književnosti, psihologije, pedagogije ili sociologije i koji/a ima iskustva u radioničarskom radu i u pripremi i vođenju debate.

Komunikologiju može predavati i nastavnik/ca koji/a ima završene studije filozofije i nastavnici/e koji su na studijama izučavali/e taj predmet ili srodne discipline.

D O D A T A K

VJEŽBE TIMSKOG RADA

Vježbe crtanja

1. Učenici/e se podjele u parove i dogovore ko će u ovoj vježbi da bude **A**, a ko **B**. Nastavnik/ca pozove grupu **A** van učionice i kaže im da im je zadatak da, kad se vrate u učionicu, bez upotrebe riječi nacrtaju zalazak sunca na plaži na zajedničkom listu koji će dobiti svaki par. Grupi **B** kaže se da im je zadatak da nacrtaju sliku gradske pijace. **A** grupa se vrati u učionicu i svaki par dobije po jedan list i jednu olovku kojom zajedno crtaju. Vrijeme ove vježbe je ograničeno na 5 minuta. Nastavnik/ca prati kako se učenici/e sporazumijevaju, kako reaguju i upozorava da je pravilo ove vježbe da se ništa ne saopštava riječima. Nakon isteka vremena, nastavnik/ca ih poziva da ostanu u parovima dok odrade još jednu vježbu, nakon čega će imati priliku da opišu svoje reakcije.
2. Stolovi i stolice se razmjestite tako da grupe **A** i **B** sjede jedna naspram druge po parovima. Svaki/a učenik/ca ispred sebe ima zalijepljen list i olovku, s tim što su olovke parovima povezane kratkim konopcem koji im ne dozvoljava da u isto vrijeme slobodno crtaju. Nastavnik/ca zadaje zadatak da svako treba da nacrtaju kuću, drvo i čovjeka, i da za to imaju 5 minuta. Odredi im i da ne smiju da ustaju, da pomijeraju listove, ni da razgovaraju. Učenici/e počinju da rade, a nastavnik/ca ih nadgleda da li poštuju pravila i kako se sporazumijevaju.

Nakon isteka vremena predviđenog za crtanje, nastavnik/ca podijeli upitnike i svaki/a učenik/ca za sebe odgovara na pitanja.

Upitnik o vježbi crtanja:

- ⇒ Kako sam se osjećala/o tokom ove vježbe?
- ⇒ Šta mi je prijalo?
- ⇒ Šta me je ljutilo?
- ⇒ Šta me činilo napetim/om?
- ⇒ O čemu sam razmišljala/o tokom crtanja?
- ⇒ Koliko sam se razumjela/o sa svojim partnerom?
- ⇒ Kako smo se sporazumijevali?
- ⇒ Koliko je moj par bio uspješan u ispunjenju zadataka koje smo imali?
- ⇒ Šta nam je pomagalo da budemo uspješni?
- ⇒ Šta nam je remetilo uspjeh?
- ⇒ Koliko je moje ponašanje tokom vježbe tipično za mene, da li ga poznajem iz nekih drugih situacija?

Nakon individualnog popunjavanja upitnika, nastavnik/ca pruži svakom/svakoj učeniku/ci mogućnost da podijeli svoje reakcije sa grupom. Objasni učenicima/ama, ukoliko do toga sami/e ne dođu, da su učestvovali/e u aktivnostima kojima je za cilj da prepoznamo kod sebe koliko smo sposobni za saradnju u timu. Objasni im važnost timskog rada, kao i to da određene osobine i vještine timskog rada možemo da vježbamo i razvijamo ukoliko smatramo da nijesu dovoljno razvijene. Zajedno sa učenicima/ama, nastavnik/ca pravi pano sa listom osobina i vještina bitnih za timski rad, koja ostaje u učionici (saradnja, prepoznavanje i sopstvenih i tuđih potreba i osjećanja, rad na grupnom zadatku, preuzimanje dijela odgovornosti, poštovanje dogovora, slušanje, iskazivanje mišljenja i osjećanja, postizanje dogovora itd.).

KOLIKO SE SLUŠAMO

Cilj radionice je da učenici/e:

- dožive situacije kada su slušani/e, odnosno kada nijesu slušani/e;
- iskuse ulogu (ne)pažljivog slušaoca;
- prepoznaju važnost tehnike aktivnog slušanja u komunikaciji;
- prepoznaju znake aktivnog slušanja.

Učenici/e se podjele u parove i dogovore ko će u ovoj vježbi da bude **A**, a ko **B**. Nastavnik/ca pozove grupu **A** van učionice i kaže im da im je zadatak da kad se vrate u učionicu sjednu preko puta svog partnera i prvih dva minuta zaista aktivno slušaju šta on/ona govori. Nakon toga, nastavnik/ca će dati pljeskom znak kad treba da počnu povremeno da pokazuju znake odsutnosti, da skreću pogled, da glume da im je dosadno, itd. Kad nastavnik/ca još jednom pljesne rukama, treba da budu potpuno odsutni, da prekidaju sagovornika, da ga/je uopšte ne gledaju, da pjevuše, itd. Grupi **B** nastavnik/ca objasni da, kad njihovi pratneri uđu, treba da im ispričaju nešto što ih je posljednje naljutilo, iznerviralo, razočaralo. Priča treba da bude što detaljnija i da se trude da ih što više zainteresuju, održe njihovu pažnju. Nakon što je grupa **B** spremna, grupa **A** ulazi i radionica počinje. Nastavnik/ca prati rad u parovima, daje znake kad da se ponašanje grupe **A** promijeni i prati reakcije članova grupe **B**. Nakon ovoga, grupi **B** se objasni šta je bio zadatak grupe **A**, a potom se uloge zamijene. Iako članovi grupe **A** znaju da će ovi namjerno da pokazuju znake neslušanja, treba im omogućiti da iskuse kako se osjećaju kad ih neko sluša i ne sluša.

Učenici/e sjednu u krug i učestvuju u diskusiji. Pitanja za sve:

- ⇒ Kako ste se osjećali/e kao pažljivi slušalac?
- ⇒ Kako je bilo biti nepažljivi slušalac?
- ⇒ Kako ste se osjećali/e dok ste bili u ulozi onog/e koji/a govori?
- ⇒ Šta ste zapazili/ kao znake neslušanja?
- ⇒ Po čemu ste vidjeli/ da vas sagovornik pažljivo sluša? Nastavnik/ca zapisuje na panou.

RADIONICA O STRAHU

Cilj radionice je:

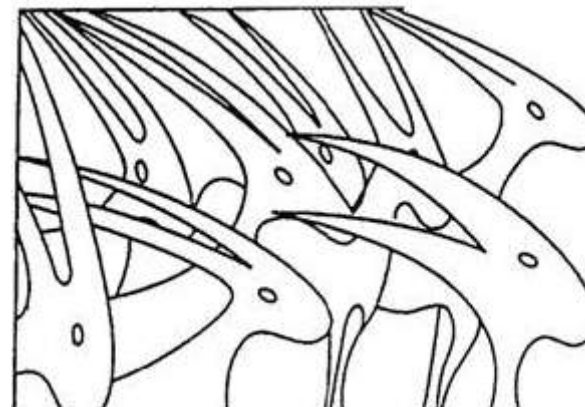
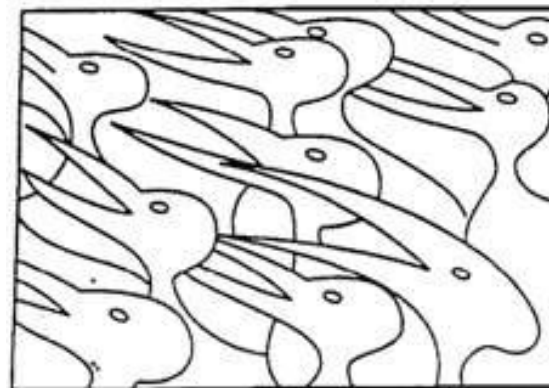
- da učenici/e shvate da je strah prirodna, normalna emocija koju svi doživljavamo;
- da učenici/e razumiju da su neki strahovi urođeni, odbrambeni – prisutni kod svih ljudi, a da smo neke naučili kroz sopstvena iskustva;
- da osvijeste da su neki strahovi realistični, a da su neki nerealistični i da od naših razmišljanja često zavisi da li ćemo nešto doživjeti opasnim ili ne;
- da razumiju šta je trema i ispitaju sopstveno iskustvo kada i na koji način doživljavaju tremu;
- da usvoje nove oblike suočavanja sa tremom i reagovanja u stresnim situacijama.

Učenici/e i nastavnik/ca sjede u krugu. Nastavnik/ca objasni da je tema današnje radionice strah, a da nam je cilj da saznamo nešto više o samima sebi i naučimo da se ophodimo prema nekim strahovima. Nastavnik/ca pozove dobrovoljca da u centru kruga prvi/a napravi tjelesnu pozu kojom iskazuje strah. Dok prvi/a učenik/ca stoji u zauzetoj pozi, u krugu, sljedeći dobrovoljac mu/joj priđe i zauzima prema njemu/njoj tjelesnu pozu po svom nahođenju. Drugi dobrovoljac ostaje u svojoj pozi, prvi se vraća u krug, a izlazi treći. Ostali se ređaju spontano, tako da svaki učesnik bar jednom bude u centru.

Nastavnik/ca postavlja pitanja/započinje rečenicu za cijelu grupu i daje svoj odgovor, a zatim učenici/e odgovaraju preuzimajući riječ u krug:

- ⇒ „Kad se uplašim onda...“ (reakcije)
- ⇒ „Kad se plašim onda sam kao...“
- ⇒ Flip-chart je u centru kruga i na njemu je napisano „Plašim se“, svi/e učesnici/e prvo kažu čega se plaše, a onda to zapišu na flip-chartu.
- ⇒ Crteži na temu „Strah“.
- ⇒ Objašnjenje svog crteža.
- ⇒ Odakle potiču naši strahovi?
- ⇒ Šta je trema? – brainstorming, odgovori na flip-chartu.
- ⇒ „Kada imam tremu?“
- ⇒ „Šta mi se dešava kad imam tremu?“ (tjelesne reakcije)
- ⇒ „Koje misli mi podstiču tremu?“
- ⇒ „Kako mogu da pomognem sebi kad imam tremu?“ – zapisuje na flip-chartu (da vježbam glasno govorenje pred ogledalom, da se dobro pripremim...).

Materijal za vježbe iz oblasti percepcije

PRIČA O CRVENKAPICI IZ VUKOVOG UGLA

Živio sam u šumi. To je bio moj dom o kojem sam se brinuo i stalno se trudio da ga održim čistim i urednim. Jednog sunčanog dana, dok sam uklanjao ostatke hrane koje su ljudi ostavili za sobom, začuh korake. Pogledavši iza drveta ugledao sam jednu djevojčicu sa korpom kako ide putem. Odmah mi se učinila sumnjivom, zato što je bila tako čudno obučena, sva u crvenom, sa maramom na glavi, kao da je željela da je ne prepoznaju.

Iako znam da se o ljudima ne treba suditi na osnovu njihovog izgleda, ona je bila u mojoj šumi i činilo mi se ispravnim da saznam malo više o njoj. Upitah je ko je ona, odakle dolazi i tako neke druge stvari. Prvo mi je bezobrazno odgovorila da ne razgovara sa nepoznatima. Ja nepoznat? Ja koji sa cijelom svojom porodicom živim u ovoj šumi sam nepoznat!? U tom se ona malo umirila i ispričala mi priču o njenoj baki. Baka je bila bolesna i ona joj je nosila ručak. Zapravo mi se djevojčica učinila iskrenom osobom i pomislih kako bi bilo dobro da se malo privede redu i nauči da nije lijepo da se kroz tuđe kuće šunja tako sumnjivo obučena.

Pustih je da ide svojim putem, ali požurih prečicom do kuće njene bake. Kada sam sreo baku objasnio sam joj cijelu situaciju, nakon čega se ona složila sa mnom da bi bilo dobro da joj unuka nauči da se malo obzirnije ophodi prema drugima. Dogovorili smo se da se ona sakrije ispod kreveta dok je ja ne pozovem.

Kada je djevojčica stigla, pozvao sam je u spavaću sobu, gdje ležah obučen u odjeću njene bake. Zarumenjenih obraza ušla je u sobu i smjesta napravila jednu uvredljivu primjedbu na račun mojih ušiju. I ranije mi se dešavalo da me neko uvrijedi, pa sam pokušao da tome ne pridajem važnost i jednostavno prokomentarisah da mi moje velike uši služe da bih je bolje čuo. Ono što sam time htio kazati je da mi je ona simpatična i da bi trebalo malo da pripazi kako se izražava. Ali, ona odmah potom napravi jednu šaljivu zamjerku na račun mojih očiju. Vama je sigurno jasno da se moji osjećaji za malu djevojčicu naglo počеше mijenjati, te ona od simpatične osobe u mojim očima, odjednom postade jedno vrlo neprijatno stvorenje. Međutim, kako bijah iskusan u uzdržavanju od bijesa, ja joj samo rekoh kako mi moje velike oči služe da je bolje vidim.

Njena sljedeća uvreda je stvarno prevršila svaku mjeru. Ja i inače imam problema sa svojim velikim zubima i ta djevojčica stvarno nije imala ništa pametnije da mi kaže nego da me podsjeti na moje velike zube. Znam da nije trebalo tako impulsivno da reagujem, ali skočio sam sa kreveta i zarežao na nju, kako će mi moji veliki zubi dobro poslužiti da je pojedem!

Moram odmah jasno da vam kažem da jedan vuk nikad ne bi pojeo jednu djevojčicu. To svako zna. Ali na moje iznenađenje to blesavo djevojče počе da trči kroz kuću i da vrišti. Potrčah za njom u pokušaju da je smirim, skinuo sam i bakinu odjeću sa sebe. No, odjednom se začu lupa i na vratima se pojavi šumar, čovjek od svoja dva metra visine, sa sjekirom u rukama. Ugledavši ga shvatih da se nalazim u velikoj nevolji. Brzo sam iskočio kroz prozor i pobjegao.

Bilo bi lijepo kada bi tu bio kraj priči, ali baka nikada nikome nije ispričala moju stranu priče. Uskoro se raširi glas da sam ja jedno užasno stvorenje kojem se ne može vjerovati. Ne znam šta se kasnije zbilo sa djevojčicom, ali mogu vam reći da sam ja do kraja svog života ostao nesrećan.

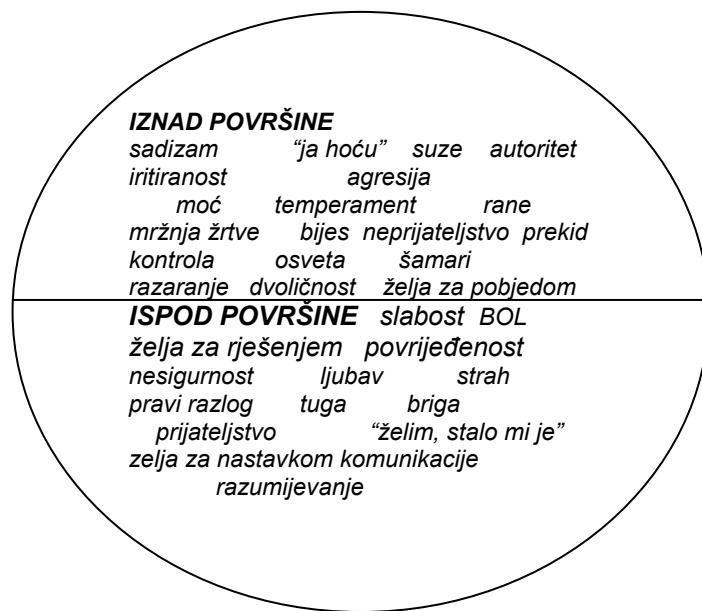
RADNI LIST ZA UČENIKE/CE**KAKO MOJE SRCE KUCA**

Uputstvo: Navedi svoje reakcije na konflikt u prvoj koloni. Zatim pitaj četiri druga/drugarice kako oni fizički reaguju za vrijeme konflikta. Njihove reakcije zapiši u odgovarajuća polja ove tabele.

Fizička reakcija na konflikt	Učenik/ca 1	Učenik/ca 2	Učenik/ca 3	Učenik/ca 4
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

SANTA LEDA

Nastavnik/ca uvodi u značenje *Sante leda*. Crta na tabli, tj. panou, i objašnjava da je *Santa leda* simboličan prikaz onoga što osjećamo, tj. što pokazujemo, odnosno krijemo u sukobu - ono što pokazujemo je iznad površine vode, ono što krijemo ispod. Učenici/e se podijele u male grupe. Svaka grupa dobije instrukciju da razvrsta po principu "sante leda", emocije i ostale reakcije koje se javljaju u sukobu. Nakon toga male grupe izlažu svoj papir, a nastavnik/ca piše na zajedničkom panou sve reakcije i osjećanja koja su pročitali/e. Slijede komentari i diskusija o uticaju skrivenih emocija na moguće razrješenje konflikta. Primjer Sante leda:

VJEŽBA NENASILNOG / SAOSJEĆAJNOG KOMUNICIRANJA**I korak: Posmatranje bez vrednovanja**

Iskaz	Posmatranje	Posmatranje sa vrednovanjem
1. Brat se naljutio na mene juče bez razloga.		
2. Uopšte nije tražio moje mišljenje tokom sastanka.		
3. On je agresivan momak.		
4. Moja tetka se stalno žali kad razgovaram s njom.		
5. Ona uvijek ispoštuje dogovor.		

II korak: Prepoznavanje i izražavanje osjećanja

Iskaz	Izraženo osjećanje	Izražena misao
1. Osjećam da me ne voliš.		
2. Tužna sam što odlaziš.		
3. Kad me kritikuješ osjećam se poniženo.		
4. Osjećam se neshvaćeno.		
5. Prija mi što si to za mene uradio.		

III korak: Preuzimanje odgovornosti za sopstvena osjećanja i izražavanje potreba

Iskaz	Preuzimanje odgovornosti	Prebacivanje odgovornosti
1. Nerviraš me kad ostaviš papire svuda po kancelariji.		
2. Ljuti me kad to kažeš, jer ja hoću poštovanje, a tvoje riječi doživljam kao uvredu.		
3. Frustrira me kad se kasno vraćaš kući.		
4. Razočaralo me što si rekao da ćeš to da završiš, i sad si slagao.		
5. Baš sam srećna što si položila taj ispit.		

IV korak: Postavljanje jasnih zahtjeva

Iskaz	Jasan zahtjev	Nejasan zahtjev
1. Hoću da me razumiješ.		
2. Molim te reci mi jednu stvar koju sam uradila koja se tebi dopala.		
3. Voljela bih da si sigurniji u sebe.		
4. Htjela bih da budeš iskrena sa mnom oko jučerašnjeg sastanka.		
5. Željela bih da si manje na poslu.		

Predmetni program **KOMUNIKOLOGIJA, obavezni izborni predmet** za opštu gimnaziju izradila je:

Vjera Mitrović, autor